

Rolnummer 5645
Arrest nr. 48/2014 van 20 maart 2014

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vraag betreffende de artikelen 322 en 332*quinquies* van het Burgerlijk Wetboek, gesteld door de Rechtbank van eerste aanleg te Brugge.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit de voorzitters A. Alen en J. Spreutels, de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, J.-P. Snappe, J.-P. Moerman, E. Derycke, T. Merckx-Van Goey, P. Nihoul, F. Daoût en T. Giet, en, overeenkomstig artikel 60*bis* van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, emeritus voorzitter M. Bossuyt, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van emeritus voorzitter M. Bossuyt,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

*   *   *

I. Onderwerp van de prejudiciële vraag en rechtspleging

Bij vonnis van 27 mei 2013 in zake T.B. tegen S.L. en anderen, met als vrijwillig tussenkomende partij J.S., waarvan de expeditie ter griffie van het Hof is ingekomen op 5 juni 2013, heeft de Rechtbank van eerste aanleg te Brugge de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Schenden artikel 322 B.W. - zoals vervangen bij artikel 11 van de wet van 1 juli 2006 (*B.St. dd. 29 december 2006*) - en artikel 332*quinquies* B.W. - zoals ingevoegd door artikel 20 van de wet van 1 juli 2006 (*B.St. dd. 29 december 2006*) en gewijzigd door artikel 371 van de wet van 27 december 2006 (*B.St. 28 december 2006*) - de artikelen 10, 11 en 22 van de Grondwet, eventueel in samenhang gelezen met artikel 8 EVRM, artikelen 17 en 23 BUPO, aldus uitgelegd dat er bij de beoordeling van de vordering tot onderzoek naar het vaderschap geen rekening kan worden gehouden met de socio-affectieve werkelijkheid, bezit van staat, de rust der families, de rechtszekerheid van de familiale banden, het algemeen belang, de vaststaande feiten m.b.t. het tijdsverloop en de leeftijd van de betrokken partijen en de belangen van de betrokken partijen ? ».

Memories zijn ingediend door :

- T.B.;
- S.L., A. D.P. en M.-A. D.P.;
- de Ministerraad.

S.L., A. D.P. en M.-A. D.P. hebben ook een memorie van antwoord ingediend.

Op de openbare terechtzitting van 8 januari 2014 :

- zijn verschenen :

. Mr. V. Wanzeele, tevens *loco* Mr. C. Van Aerde, advocaten bij de balie te Brugge, voor S.L., A. D.P. en M.-A. D.P.;

. Mr. D. Smets *loco* Mr. S. Ronse en Mr. G. Dewulf, advocaten bij de balie te Kortrijk, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers L. Lavrysen en T. Giet verslag uitgebracht;
- zijn de voornoemde advocaten gehoord;
- is de zaak in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschied

De vordering van T.B. voor de Rechtbank van eerste aanleg te Brugge strekt ertoe om, in het kader van een procedure tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap, een onderzoek van de afgenomen DNA-stalen te bevelen teneinde na te gaan of de op 12 augustus 2011 overleden A. D.P. de biologische vader is van T.B.

Op 13 september 2007 had de Rechtbank van eerste aanleg te Kortrijk de ontkenning van het vaderschap van R.B. ten aanzien van T.B. uitgesproken. Uit een DNA-verslag bleek dat R.B. niet de biologische vader was. Die uitspraak is tegenwerpelijk aan de rechtsopvolgers van A. D.P., verweerders ten aanzien van de voorliggende vordering.

De Rechtbank van eerste aanleg te Brugge stelt vast dat de eiser « op dit ogenblik geen vader heeft » en dat hij zich beroept op het recht om zijn afstamming van vaderszijde te kennen. De vrijwillig tussenkomende partij, moeder van T.B., bevestigt dat A. D.P. de vader is van haar zoon. Op verzoek van de verweerders en van het openbaar ministerie stelt de Rechtbank alvorens uitspraak te doen de voormelde prejudiciële vraag.

III. In rechte

- A -

A.1. Volgens de verweerders voor de verwijzende rechter moet de prejudiciële vraag bevestigend worden beantwoord. Zij verwijzen inzonderheid naar het arrest nr. 30/2013 van 7 maart 2013, waaruit blijkt dat de wetgever bij het uitwerken van een wettelijke regeling inzake afstamming de bevoegde overheden de mogelijkheid dient te bieden om *in concreto* een afweging te maken tussen de belangen van de verschillende betrokken personen, op het gevaar af anders een maatregel te nemen die niet evenredig zou zijn met de nagestreefde wettige doelstellingen.

Bij de beoordeling van de in het geding zijnde vordering zouden de volgende belangen in aanmerking moeten worden genomen : (1) het belang van de verweerders, zowel wat hun persoonlijke als wat hun patrimoniale rechten betreft; (2) het algemeen belang van de rechtszekerheid van de familiebanden en de rust der families; (3) het feit dat de vordering heel laat wordt ingesteld (de eiser was reeds 44 jaar op het ogenblik van het instellen ervan); (4) de vaststelling dat er geen socioaffectieve band bestond tussen de eiser en A. D.P., noch tussen de eiser en de verweerders; (5) het feit dat er uitsluitend een socioaffectieve band bestaat tussen de eiser en de familie van R.B.; (6) de vaststelling dat zowel de familie als de maatschappij en de overheid de eiser hebben erkend en beschouwd als het kind van R.B.

Indien met die belangen geen rekening wordt gehouden, zal volgens de verweerders voor de verwijzende rechter de biologische werkelijkheid steevast prevaleren op de belangen van de verschillende betrokken partijen in het geding. Er zou geen dwingende maatschappelijke behoefte bestaan die het toestaan van de in het geding zijnde vordering objectief en redelijk kan verantwoorden. Het door die vordering nagestreefde belang, zijnde het doen vaststellen van een beweerde biologische werkelijkheid, zou niet opwegen tegen de aanzienlijke verstoring van het privé- en gezinsleven van de verweerders, de rechtszekerheid en de maatschappelijke rust.

A.2. De eiser voor de verwijzende rechter wijst erop dat zijn recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven in het voorliggende geval zwaarder weegt dan dat van de verweerders. Voor de eerstgenoemde gaat het immers om het vaststellen van de biologische afstammingsband, terwijl voor de laatstgenoemden uitsluitend patrimoniale belangen in het geding zouden zijn. Nu definitief werd beslist dat R.B. niet de vader is van de eiser, dient het fundamentele recht op onderzoek naar het vaderschap voorrang te verkrijgen op de belangen van de verweerders voor de verwijzende rechter. De eiser voor de verwijzende rechter verwijst in dat verband naar artikel 22*bis* van de Grondwet en artikel 3, lid 1, van het Verdrag inzake de rechten van het kind, die de rechtscolleges verplichten om in de eerste plaats het belang van het kind in aanmerking te nemen in de procedures die op het kind betrekking hebben. Het vijfde lid van de voormelde grondwetsbepaling geeft de bevoegde wetgever de opdracht te waarborgen dat het belang van het kind de eerste overweging is.

Wanneer men de belangen waaraan de verweerders voor de verwijzende rechter refereren in de weegschaal legt, zouden die overigens doorwegen in het voordeel van de eiser voor de verwijzende rechter : (1) de laatstgenoemde heeft geen valabele socioaffectieve band gehad met R.B., maar wel een korte, intensieve periode van nauw contact met A. D.P.; (2) het bezit van staat ten aanzien van R.B. is niet langer aan de orde nu de ontkenning van het vaderschap definitief is; (3) de rust van de families werd in de eerste plaats verstoord door A. D.P., door diens relatie met de moeder van de eiser; (4) de rechtszekerheid van de familiale banden valt het best te beoordelen aan de hand van wetenschappelijk aanvaard en vaststaand DNA-onderzoek; (5) prioritair is de bekommernis van de wetgever om erop toe te zien dat een kind niet vaderloos achterblijft; (6) de vaststaande feiten en belangen zouden ertoe leiden dat een DNA-onderzoek nodig is en dat de eiser voor de verwijzende rechter gerechtigd is om het onderzoek naar het vaderschap te vorderen.

De eiser voor de verwijzende rechter verwijst voorts naar het arrest *Fabris* van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens van 7 februari 2013 en naar de arresten van het Grondwettelijk Hof nrs. 29/2013 en 30/2013 van 7 maart 2013. De daarin ontwikkelde visies zouden ertoe leiden dat de prejudiciële vraag ontkennend moet worden beantwoord.

A.3. De Ministerraad werpt in de eerste plaats op dat noch uit de prejudiciële vraag, noch uit de inhoudelijke overwegingen van het vonnis kan worden afgeleid welke categorieën van personen met elkaar moeten worden vergeleken, zodat de prejudiciële vraag onontvankelijk is in zoverre zij een toetsing aan de artikelen 10 en 11 van de Grondwet beoogt.

Wat de toetsing aan artikel 22 van de Grondwet en de in de prejudiciële vraag vermelde verdragsbepalingen betreft, is de Ministerraad van oordeel dat de rechter in het kader van een procedure tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap de belangen van alle in het geding zijnde partijen tegen elkaar kan afwegen. Hoewel artikel 324 van het Burgerlijk Wetboek de bewijslast tot het aantonen van het vaderschap bij de eiser lijkt te leggen, zal de rechtbank diens vordering steeds dienen af te wijzen als zijnde ongegrond indien het bewijs wordt geleverd dat de beweerde ouder niet de biologische ouder van het kind is. Het is meer bepaald bij het onderzoek naar het al dan niet aanwezig zijn van enige socioaffectieve band tussen het betrokken kind en de vermeende vader, geconcretiseerd middels de notie « bezit van staat » zoals daarin is voorzien in artikel 331*nonies* van het Burgerlijk Wetboek, dat de rechter de belangen van alle in het geding zijnde partijen tegen elkaar kan afwegen. Pas indien de rechtbank besluit dat er van enige socioaffectieve band geen sprake is, kunnen de overige bewijsregels toepassing vinden.

Ook in dat laatste geval is er volgens de Ministerraad geen onaanvaardbare aantasting van het privé- en gezinsleven van de kinderen van de vermeende vader. Hij merkt in dat verband op dat : (1) de afstammingswet van 1987 de biologische waarheid vooropstelt als een van de belangrijkste doelstellingen van het afstammingsrecht, met dien verstande dat zij niet zonder meer prevaleert op de andere in het geding zijnde belangen; (2) ieder kind, ongeacht zijn leeftijd, een onbetwistbaar belang heeft bij het kennen van zijn afkomst, waaronder de identiteit van zijn biologische ouders; (3) de afstammingsband tussen verweerders voor de verwijzende rechter en hun biologische vader onaangetast blijft door het gegrond verklaren van de vordering tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap; (4) dat de wetgever ter zake over een ruime beoordelingsmarge beschikt.

- B -

B.1. Artikel 322, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« Wanneer het vaderschap niet vaststaat krachtens de artikelen 315 of 317, noch op grond van een erkenning, kan het bij vonnis worden vastgesteld onder de bij artikel 332*quinquies* bepaalde voorwaarden ».

Artikel 332*quinquies* van het Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« § 1. De vorderingen tot onderzoek naar het moederschap of het vaderschap zijn onontvankelijk indien het meerderjarige of het ontvoogde minderjarige kind zich daartegen verzet.

§ 2. Indien het verzet uitgaat van een minderjarig kind dat niet ontvoogd is en de volle leeftijd van twaalf jaar heeft bereikt, of van degene van de ouders van het kind ten aanzien van wie de afstamming vaststaat, wijst de rechtbank, zonder afbreuk te doen aan § 3, de vordering slechts af indien ze betrekking heeft op een kind dat minstens één jaar oud is op het ogenblik van de indiening ervan, en de vaststelling van de afstamming kennelijk strijdig is met de belangen van het kind.

Er wordt geen rekening gehouden met het verzet van het kind dat onbekwaam is verklaard, zich in een staat van verlengde minderjarigheid bevindt, of waarvan de rechtbank, op grond van feitelijke elementen vastgesteld in een met reden omkleed proces-verbaal, oordeelt dat het geen onderscheidingsvermogen heeft.

§ 3. De rechtbank wijst de vordering hoe dan ook af indien het bewijs wordt geleverd dat degene wiens afstamming wordt onderzocht niet de biologische vader of moeder van het kind is.

§ 4. Indien tegen de man die een vaderschapsonderzoek vordert een strafvordering is ingesteld wegens een in artikel 375 van het Strafwetboek bedoeld feit dat gepleegd is op de persoon van de moeder tijdens de wettelijke periode van verwekking, wordt op verzoek van een van de partijen de uitspraak verdaagd, tot wanneer de beslissing over de strafvordering in kracht van gewijsde is getreden. Indien de betrokkene hiervoor wordt veroordeeld, zal de vordering tot onderzoek naar het vaderschap op vraag van één van de partijen worden verworpen ».

B.2. Het Hof is ondervraagd over de bestaanbaarheid van die bepalingen met de artikelen 10, 11 en 22 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met de artikelen 17 en 23 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, « aldus uitgelegd dat er bij de beoordeling van de vordering tot onderzoek naar het vaderschap geen rekening kan worden gehouden met de socio-affectieve werkelijkheid, bezit van staat, de rust der families, de rechtszekerheid van de familiale banden, het algemeen belang, de vaststaande feiten m.b.t. het tijdsverloop en de leeftijd van de betrokken partijen en de belangen van de betrokken partijen ».

B.3. Artikel 322, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek voorziet in de mogelijkheid tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap wanneer het vaderschap niet vaststaat op grond van het vaderschapsvermoeden, noch op grond van een erkenning.

Krachtens artikel 332*quinquies* van het Burgerlijk Wetboek is de vordering tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap niet ontvankelijk wanneer het meerderjarige of het ontvoogde minderjarige kind zich daartegen verzet (§ 1).

Hetzelfde artikel bepaalt ook dat de vordering tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap als ongegrond wordt afgewezen wanneer tegen die vordering verzet wordt aangetekend en de vaststelling van de afstamming strijdig is met de belangen van het kind (§ 2), wanneer het bewijs wordt geleverd dat degene wiens afstamming wordt onderzocht niet de biologische vader of moeder van het kind is (§ 3) of wanneer tegen de man die de vordering indient, een strafvordering is ingesteld wegens verkrachting (§ 4).

B.4. Uit de feiten van de zaak en uit de motivering van het verwijzingsvonnis blijkt dat het bodemgeschil betrekking heeft op een vordering tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap die werd ingesteld door een meerderjarig kind van wie de vaderlijke afstamming niet vaststaat op grond van het vaderschapsvermoeden, noch op grond van een erkenning.

De in het geding zijnde artikelen bepalen niet op grond van welke gegevens een dergelijke vordering gegrond wordt verklaard. Artikel 324 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt in dat verband evenwel dat de afstamming wordt bewezen door het bezit van staat ten aanzien van de vermeende vader en dat bij gebreke van bezit van staat de afstamming van vaderszijde door alle wettelijke middelen wordt bewezen.

B.5. Op verzoek van de verweerders, die de rechtsopvolgers van die vermeende biologische vader zijn, wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of het strijdig is met het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven dat de vordering tot gerechtelijke vaststelling van het vaderschap, ingesteld door een meerderjarig kind van wie de vaderlijke afstamming niet vaststaat, als gegrond moet worden toegewezen zodra de afstamming kan worden bewezen, zonder dat de rechter in een dergelijk geval rekening kan houden met andere factoren, meer bepaald « de socio-affectieve werkelijkheid, bezit van staat, de rust der families, de rechtszekerheid van de familiale banden, het algemeen belang, de vaststaande feiten m.b.t. het tijdsverloop en de leeftijd van de betrokken partijen en de belangen van de betrokken partijen ».

B.6. Artikel 22 van de Grondwet bepaalt :

« Ieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven en zijn gezinsleven, behoudens in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet bepaald.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht ».

Artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens bepaalt :

« 1. Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.

2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan met betrekking tot de uitoefening van dit recht dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is in het belang van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid, of het economisch welzijn van het land, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen ».

Uit de parlementaire voorbereiding van artikel 22 van de Grondwet blijkt dat de Grondwetgever een zo groot mogelijke concordantie heeft willen nastreven met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (*Parl. St.*, Kamer, 1992-1993, nr. 997/5, p. 2).

Artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bevat een soortgelijke waarborg als de voormelde bepalingen. Artikel 23, lid 1, van hetzelfde Verdrag bepaalt dat het gezin de natuurlijke en fundamentele kern van de maatschappij vormt en recht heeft op bescherming door de maatschappij en de Staat.

B.7. Het recht op de eerbiediging van het privéleven en het gezinsleven, zoals het door de voormelde bepalingen wordt gewaarborgd, beoogt in wezen de personen te beschermen tegen inmengingen in hun privéleven en hun gezinsleven.

Artikel 22, eerste lid, van de Grondwet en artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens sluiten een overheidsinmenging in het recht op eerbiediging van het privéleven niet uit, maar vereisen dat zij wordt toegestaan door een voldoende precieze wettelijke bepaling, dat zij beantwoordt aan een dwingende maatschappelijke behoefte en dat

zij evenredig is met de daarmee nagestreefde wettige doelstelling. Die bepalingen houden voor de overheid bovendien de positieve verplichting in om maatregelen te nemen die een daadwerkelijke eerbiediging van het privéleven en het gezinsleven verzekeren, zelfs in de sfeer van de onderlinge verhoudingen tussen individuen (EHRM, 27 oktober 1994, *Kroon e.a.* t. Nederland, § 31; grote kamer, 12 oktober 2013, *Söderman* t. Zweden, § 78).

B.8. De procedures met betrekking tot het vaststellen of betwisten van de vaderlijke afstamming raken het privéleven omdat de materie van de afstamming belangrijke aspecten van iemands persoonlijke identiteit omvat (EHRM, 28 november 1984, *Rasmussen* t. Denemarken, § 33; 24 november 2005, *Shofman* t. Rusland, § 30; 12 januari 2006, *Mizzi* t. Malta, § 102; 16 juni 2011, *Pascaud* t. Frankrijk, §§ 48-49; 21 juni 2011, *Krušković* t. Kroatië, § 20; 22 maart 2012, *Ahrens* t. Duitsland, § 60; 12 februari 2013, *Krisztián Barnabás Tóth* t. Hongarije, § 28).

De in het geding zijnde regeling voor de gerechtelijke vaststelling van het vaderschap valt derhalve onder de toepassing van artikel 22 van de Grondwet, artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 17 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

B.9. De wetgever beschikt bij de uitwerking van een regeling die een overheidsinmenging in het privéleven inhoudt, over een appreciatiemarge om rekening te houden met een billijk evenwicht tussen de tegenstrijdige belangen van het individu en de samenleving in haar geheel (EHRM, 26 mei 1994, *Keegan* t. Ierland, § 49; 27 oktober 1994, *Kroon e.a.* t. Nederland, § 31; 2 juni 2005, *Znamenskaya* t. Rusland, § 28; 24 november 2005, *Shofman* t. Rusland, § 34; 20 december 2007, *Phinikaridou* t. Cyprus, §§ 51 tot 53; 25 februari 2014, *Ostace* t. Roemenië, § 33).

Die appreciatiemarge van de wetgever is evenwel niet onbegrensd : om te oordelen of een wettelijke regeling verenigbaar is met het recht op de eerbiediging van het privéleven, moet worden nagegaan of de wetgever een billijk evenwicht heeft gevonden tussen alle rechten en belangen die in het geding zijn. Zulks vereist dat de wetgever niet alleen een afweging maakt tussen de belangen van het individu tegenover die van de samenleving in haar geheel, maar tevens tussen de tegenstrijdige belangen van de betrokken personen

(EHRM, 6 juli 2010, *Backlund* t. Finland, § 46; 15 januari 2013, *Laakso* t. Finland, § 46; 29 januari 2013, *Röman* t. Finland, § 51).

Zelfs indien het wettelijke vermoeden iemand tot voordeel strekt, dan nog kan dat voordeel op zichzelf niet verantwoordend dat elk onderzoek naar het vaderschap bij voorbaat wordt uitgesloten (zie EHRM, 16 juni 2011, *Pascaud* t. Frankrijk, §§ 57-69).

B.10. Weliswaar dient de wetgever bij het uitwerken van een regeling inzake afstamming de bevoegde overheden in beginsel de mogelijkheid te bieden om *in concreto* een afweging te maken tussen de belangen van de verschillende betrokken personen, op gevaar af anders een maatregel te nemen die niet evenredig zou zijn met de nagestreefde wettige doelstellingen (arrest nr. 30/2013, B.7, arrest nr. 139/2013, B.6.2, arrest nr. 16/2014, B.8.1, en arrest nr. 46/2014, B.9.1), maar dat beginsel heeft geen absoluut karakter. Het geldt met name niet in de voorliggende situatie, waarin de wetgever redelijkerwijze heeft kunnen oordelen, binnen de grenzen van de voormelde appreciatiemarge, dat in een gerechtelijke procedure tot vaststelling van de afstamming het recht van eenieder op vaststelling van zijn afstamming de overhand dient te krijgen op het belang, in het algemeen, van de rust van de families en de rechtszekerheid van de familiale banden en op het recht, in het bijzonder, van de verwanten van de biologische vader om hun privé- en gezinsleven niet verstoord te zien.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft overigens vastgesteld dat het recht om te weten van wie men afstamt en om die afstamming te doen erkennen « geenszins verdwijnt met de leeftijd, wel integendeel » (EHRM, 13 juli 2006, *Jäggi* t. Zwitserland, § 40; 16 juni 2011, *Pascaud* t. Frankrijk, § 65; 25 september 2012, *Godelli* t. Italië, § 69).

B.11. Uit hetgeen voorafgaat volgt dat de in het geding zijnde bepalingen een billijk evenwicht tussen de aanwezige belangen eerbiedigen, dat zij derhalve geen afbreuk doen aan het recht op eerbiediging van het privéleven en het gezinsleven en dat zij evenmin op discriminerende wijze afbreuk doen aan de waarborg vervat in artikel 23 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

De artikelen 322 en 332*quinquies* van het Burgerlijk Wetboek schenden niet de artikelen 10, 11 en 22 van de Grondwet, al dan niet in samenhang gelezen met artikel 8 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en met de artikelen 17 en 23 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

Aldus uitgesproken in het Nederlands en het Frans, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op de openbare terechtzitting van 20 maart 2014.

De griffier,

De voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

M. Bossuyt